ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 107

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ
ՕՐԱԳԻՐ

ՈՒՐԲԱԹ 26 ԱՊՐԻԼ 1846

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՔ

Իւթեր 26 Ապրիլ։

Օսմանեան Մեծափառ և բարեխնամ Կայսեր բարեգթութեանը՝ Ողորմածական ատեանին ներկայ ամսոյ 16ին ծովային վաճառականութեան վրայօք բրած նոր բարեկարգութիւններուն Հայերէնի թարգմանութիւնը՝ բարձրագոյն մեծ Ողորմածականին խորհրդական քարտուղար փեսայ Միսաքեան Էֆենտին յատկապէս զրկեր է մեզի իւր արժանապատիւ նամակովը, որ Հայերէնագէտ օրագրիս միջոցով ալ հրատարակենք։ Ընթերցողաց անհրաժեշտ օգտակար մեծ պատիւ մը համարելով խորին շնորհակալութեամբ կը յայտնենք մեծապատիւ քարտուղարին մեզի գրած գիրը, ու անով զրկած Հայերէն թարգմանութիւնը այս ամիս դասին։

Յարգոյ Խմբագրաց Հայրենասէր օրագրոյն
Կոստանդնուպոլիս 23 Ապրիլ 1846

Պարոն,

Հրամանաւ բարձրագոյն մեծ ծովակալին պատիւ ունիմ այս գրովս ձեզի զրկելու՝ օսմանեան ծովային վաճառականութեան վերաբերեալ Կայսերական մեծութեան հրամանաւ հաստատուած նոր կարգադրութեան թարգմանութիւնը, որ կը յուսամ թէ կըհաճիք ձեր արժանայարգ օրագրոյն միջոցովը հրատարակելու։

Մնամ կատարելով յարգանօք ձեզ բարեացակամ։

ՓԻԼԻՊՈՍ
Խորհրդական քարտուղար
Ողորմածականին ատենին

Հրովարտակ ծովային վաճառականութեան վերաբերեալ կարգադրութեան

« Յայտնի է հասարակութեան՝ թէ մեր Օսմանեան Կայսեր բոլոր մտածմունքները և նպատակը՝ իւր բարեխնամ տէրութեանը ամենայն կողմի իւր հպատակներուն հանգստութիւնը և բարօրութիւնը ապահովել, և երկիրը՝ որ իւր երջանկութեան միջոցի մը մէջ հասցնելով կայսրութեան բոլոր բնակիչներուն բարեկարգութիւնը հաստատելն է։ Մեծափառ Կայսրն՝ որուն հայրական բարեխնամութիւնը բոլոր հպատակներուն վրայ առանց զանազանութեան կը տարածուի, համոզուած թէ առեւտուրը ժողովուրդին հարստութեան կենաց Կրկնակի մէկն՝ և իրենց յաջողութեան մեծ աղբիւրն է, մանաւանդ կըցանկայ թէ առեւտուրը իւր կայսրութեան մէջ պաշտպանուի և քաջալերուի։

Նկատելով որ՝ ասոնցմէ շատերը հաստատուած կարգադրութիւններու, որով կառավարութիւնը Նաւագնացութեան Պետական հպատակ եղած վաճառականներուն ինչպէս անուանով արտօնութիւններ շնորհեր էր, այս վաճառականներուն մէջ մեծ տարբերութիւն մը մտցուցեր էր, և որոշեր էր որ՝ այն նոր որ առաջին արտօնութիւն ունի և օտար նաւահանգիստ մը մեկնելու համար ստանալու հրովարտակին 380 ղրուշ տուրք տայ, 500 ղրուշ՝ բայց արտօնութիւն ունեցողները տան, և 620 ղրուշ տան անոնք՝ որ ամենևին արտօնութիւն մը չունին։ Տեսնելով նաև թէ մինչև այս օրս որոշուած չէ մը (թարիֆա) մը չկայ՝ օտար երկրի Օսմանեան հիւպատոսներուն առնելու տուրքերուն վրայօք, և հետևաբար այս պաշտօնատարներուն մէկ քանին՝ մաքսատան և նաւահանգիստներուն գործակալներն ալ երբեմն անիրաւ պահանջում տուրքեր կ'առնէին։ Այս բանը Նաւագնաց Պետան հպատակ վաճառականներուն տարապայման ծախսերու պատճառ ըլլալով՝ անոնց գործերուն կրնար վնաս տալու և բրած առեւտուրներուն ալ արգելք ըլլալ։ Բարեկրթական Կայսրն իւր հպատակներուն բարօրութեանը համար ունեցած անփոփոխելի խնամքին փոյթ էն շարժելով՝ բարեհաճեցաւ հրաման ընելու որ այս վաճառականներուն նոր կարգադրութիւն մը շնորհէն որ միօրինակ տուրքեր խնայելով իւր բարձր և բարեխնամ հովանաւորութեամբը անոնց ազատութիւն կուտայ իրենց առևտուրը ընդարձակելու և գործքերնին յաջողելու կերպով մը բարգաւաճելու։

"Այս հրամանին վրայ Ողորմածականութեան ատեանը՝ կայսերական հանճարին լուսաւորուելով այս խնդիրիս ձեռք զարկաւ և կատարեալ մտադրութիւնով անոր վրայ քննութիւններ ընելով յետագայ առաջարկութիւնները որոշեց, որ Տէրութեան բարձր ատեանը քննելէն ետքը կայսերական հաւանութեանը մատուցին, և Մեծափառ Ինքնակալն ալ բարեհաճեցաւ իւր հաւանութիւնը տալ և հրաման եղաւ այսպէս։

"Ինչպէս բառնալ բոլոր հին արտօնութիւնները նոյնպէս և Նաւագնացին Պետան հպատակ զանազան կարգի վաճառականներուն մէջ եղած խտրութիւնները այս օրէս ետքը անվաւեր են, և այսուհետև այս վաճառականները միայն մէկ կարգի բաժնուած են և առանց զանզանութեան կատարեալ հաւասարութեան մը մէջ պիտի ընդունուին։

"Օսմանեան բոլոր առևտրական նաւերը թէ որ Տարատէլի նեղուցէն կամ սև ծովէն դուրս ելլելու ըլլան՝ կայսրութեան մէկ նաւահանգիստը կամ օտար երկիր մը երթալու համար՝ թէ դատարկ և թէ արմատով՝ փայտով՝ ածուխով՝ տախտակով կամ պտուղով բեռնաւորուած ըլլայ՝ Հայտարարութեան համար՝ 3000 քիլէէն աւելի կրող նաւերը 60 ղրուշ տուրք տալու են, 1500 քիլէէն 3000 քիլէ կրող նաւերը՝ 30 ղրուշ, և 1500 քիլէէն վար եղողները 15 ղրուշ տալու են, իսկ ալ հինկուտած եղած նաւախելձի (ղափաա), պարանքի (հայամ) և դէկի (սփումն) համար որոշուած տուրքերէն զատ է։ Միայն Կոստանդնուպոլիս եկած նաւերը որոնք փայտով՝ ածուխով՝ տախտակով և պտուղով բեռնաւորուած են՝ նէ՝ միօրինակ տուրքէրէն ազատ են։

"Նաւերը՝ եղած սովորութեանը համեմատ, իրենց առևտրական վերադարձութեանց մէջ մէյմ նաւահանգստի գիւմրուկէն կախեալ ըլլալով, չարունակելու են այս դիւանատան մինչև հիմայ նաւուն տէրը ըլլալուն հաստատութեան համար որոշուած տուրքը հատուցանելու, բայց Մէճիտիէ անունով հաստատուած տուրքը այսուհետև անվաւեր է։

"Ինչ ատեն այս դիւանատան պաշտօնատարները՝ մաքսի և ուրիշ տուրքերը որոշուած գիներուն համեմատ առած ըլլան և պէտք եղած վկայական թուղթերը տուած ըլլան, քաղաքներուս արգելանոցի գործակալները՝ մաքսի պաշտօնատարները և պահապանները՝ նաւահանգստի դիւանատան և երթալու հրամանագիր տալու ատենին գործակալները կամ ուրիշ մէկ մը ինչ և իցէ պատճառով մը կամ անունով մը թարիֆայի մէջ չեղած տուրքեր չեն կրնար ուզել կամ ընդունել։

"Այս հրամանագիրը հրատարակուելէն ետքը նաւահանգստի դիւանատունը՝ օսմանեան առևտրական նաւերուն նաւապետը յատկանը բերել տալու է, և վաճառականներու մէջ պէտք եղած տեղեկութիւնները մանաւորապէս ամէն մէկուն վրայ ստանալով այն վաճառականներէն որ նաւապետներուն համար հաստատութիւններ տուեր ստորագրելու հաստատութեան թուղթ մը ուղղելու է։ Այս թուղթերը որ նաւահանգստի դիւանատունը վաւերացնելու են, նաւապետները ստորագրելով ծովապետութեան ատեանը ներկայանալու են, ուր անոր իրենց ծովային տեղեկութեան մէջ՝ քննութիւն մը ըլլալով իրենց յաջողակութեանը համեմատ երեք կարգի բաժնուելու են։ Առաջինին մէջ՝ պիտի դասուին այն նաւապետները որոնց ձեռնհասութիւն ըլլալու է Օսմանեան բոլոր նաւահանգիստները և օտար երկիրները նաւարկելու։ Երկրորդ կարգինները՝ միայն Օսմանեան նաւահանգիստները կրնան նաւարկել, և երրորդ կարգինները՝ անոնք ըլլալու են, որ միայն Տարտանէլի և սև ծովու մէջ եղած նաւահանգիստները և կամ այս նեղուցէն դուրս միայն մէկ նաւահանգիստ մը կրնալու են նաւարկել, ուր որ սովորութեան մէկ երթևեկութիւն ընելու և ուղեկ գիտեն ճանապարհը։ Այս քննութիւնը ըլլալէն ետքը ատենը ասոնց ամէն մէկուն վկայական գիր մը տալու է, անոր համեմատ հրովարտակ մ'ալ, որուն մէջ նշանակելու է նաւապետին որ կարգին վերաբերելը եւ կայսերական առատաձեռնութեամբ շնորհուած արտօնութիւնը։

"Նոյնպէս և առևտրական նաւերուն երկրորդ

նաւապետները՝ նաւերուն գրագիրները՝ և նաւաստեաց պլխաւորները նաւապետ ըլլալու միջոց թէ որ կուզեն պէտք եղած ծովային տեղեկութիւնները սորվիլ ։ պարտական են նախ բաւական ժամանակ կայսերական ծովային նաւարկութեանց մէջ ծառայել՝ նաւարկութեան գիտութիւնը և նաւապետի մը պէտք եղած տեղեկութիւնները սորվելու համար և. նաև պէտք է որ ծովապետութեան առեանին ներկայանան և քննութեան տակ իրենց յաջողակութեան համեմատ վկայական մը առնեն ։ երեք կարգին մէկուն մէջ նշանակուելով, վկայականը և հրովարտակը ընդունել, որ նաւապետի աստիճանով նաւարկեն ։

"Մինչև հիմայ իմիջալ տրամադրութեան համար չնորհուած հրովարտակին տուրքին համար տուած 420 դահեկանը շատ երևնալով՝ Մեծն ․ Կայսրն այս մասին ալ ուզելով՝ որ վաճառականներուն իր անդադար բարեաց և առատաձեռնութեան նոր փորձը տալու, բարեհաճեցաւ հրաման ընելու թէ այսուհետև այս հրամանագրիս համեմատ՝ հրովարտակին համար միայն 50 դահեկան տուրք առնուի, և ինչպես որ ամբողջութիւն էր այս հրովարտակը տուած նաւերուն արտօնութիւն ունեցող դրօշակ մը տալու, այսուհետև ամէն նաւերուն դրօշակ մը տալու են, որ առանց զանցառութեան ամենուն ալ միօրինակ ըլլալու է ։

"Թէ որ նաւ մը, որուն վրայ ծովային ապահովութիւն մը բռնելու ըլլան, նաւահանգիստ մը եղած տեղը տակի պէտք ունենայ, Նորին ․ Դրան գործակալները տեղւոյս երևելի վաճառականներուն հետ միաբան ըլլալով նաւապետին պէտք եղած տակը նոյն տեղին սովորական շահով գտնալու և անոր պէտք եղած օգնութիւնները ընելու են ։

"Արդ՝ հետև հարկաւոր նաւահանգստի բաժին և լապտերի համար հաստատուած տուրքը որոշել նոյնպէս և կիրճերուն ապահովութեան և նաւահանգստի հոգաբարձուներուն (քիլեան բէկլիկներուն) և օտար երկիր եղած Օսմանեան հիւպատոսներուն տուրքերը որոշել, անոր համար հրաման եղաւ այսպէս ։

"Բոլոր նաւերը հաւասարապէս 12 դահեկան տալու են նաւահանգստի բաժին տուրքին համար, և նոյնպէս 10 փարայ լապտերի տուրքի համար հատուցանելու են ։

"Ամէն նաւ՝ Չանաքքալէի և սև ծովու նեղուցին ապահովութեան տուրքին համար 2 ½ դահեկան տալու են ։

"Կոստանդնուպոլսոյ նաւահանգստին մէջ եղած Հայաստանութեան տուրքին փոխարէն, և կայսրութեան ուրիշ քաղաքներու նաւահանգստի հոգաբարձուները՝ նաւերուն կրած 1000 քիլէն վրայ երկու դահեկան տուրք առնելու են, և օտար երկրի մէջ եղած Օսմանեան հիւպատոսները 1000 քիլէն 5 դահեկան տուրք առնելու են ։

-Աղէկ՝ պարանի և նաւավարձի տուրքերը առաջինն պէս որոշուած գինով գործքի դրուելու է, բայց միամտութեամբ հրաման եղած է որ՝ երբոր նաւ մը նաւավարձ չառնելու ըլլայ, նաւավարձի տուրք հատուցանելու պարտական չէ ։

"Այս հրամանը անմիջապէս գործքի դրուելու համար հրաման եղաւ, ներկայ ծանուցումը հրատարակուեցաւ, որ Նորին ․ Դրան հպատակ բոլոր վաճառականները՝ Մեծն ․ Կայսեր նոր բարիքները լսելով կրկնապատկեն իրենց աղօթքները՝ Նորին Մեծափառութեան տիրապետութեան յաջողութեանը համար ։

"Մեր Օգոստափառ Կայսեր և բարեխնամն կառավարութեան Էրատեան ամենակարող երկար կենաց և

անշափ բարեբաղդութիւն պարգևեսցէ, և մեզ ալ այնու թիւն շնորհէ որ Նորին Մեծափառութեան ըրած անդադար գթութեանցը և բարերարութեանցը մեր երախտագիտութեան պարտքը կատարենք" ։

—Տեղւոյս քաղաքական կառավարիչ վսեմափայլ Էպտիւլ Քատիր պէյը՝ որ անդադար խոհեմ կառավարութեամբ հօգ կըտանի քաղաքիս հանդստութիւնը միշտ ապահով պահելու համար, այս օրերս ալ յատկապէս պատուէր բրաւ և մունետիկ (թէլլալ) հանել տուաւ, որ այսուհետև մարդ մը թէ՛ յայտնի և թէ ծածուկ վրան զէնք մը չի կրէ ։ վասն զի շատ մը յոյն սրիկայ մարդիկ քովերնին ծածուկ պզտիկ դանակ պահելով՝ գինովութեամբ կռիւ ընելու մարդասպանութիւն ալ կ'ընէին ։ Ասոր համար այս զինակրութեան դէշ սովորութիւնը վերցնելով՝ այնպէս անիրաւի մարդ զարնուելն ալ կախրգելանայ, որ անցեալները քանի մը անգամ պատահեցաւ ։

—Վսեմափայլ Օսման Մուստաֆա փաշայն որ առնէն մը հետէ քաղաքիս զօրաց հրամանատարութեան պաշտօնը խոհեմ կառավարութեամբ կըվարէր, բարձրագոյն Դրան հրամանաւ մայրաքաղաքը կանչուելով՝ անցեալ շաբաթ օրը աւստրիական ատէնավան շոգենաւով մեկնեցաւ քաղաքէս դէպ 'ի Կոստանդնուպոլիս ։

— Անցած 20ին վսեմափայլ Մուսա Սաֆֆէթի փաշայն որ քանի մը օր առաջ Կոստանդնուպօլէն քաղաքս եկեր էր, մեկնեցաւ աւստրիական շոգենաւով դէպ 'ի Պէրութ ուրկէց պիտի երթայ Դամասկոս, որ նոյն քաղաքի կառավարչութեան պաշտօնը վարելու է, որն որ առնէն մը հետէ իրեն յանձնուեցաւ ։

— Քաղաքիս նախորդ կառավարիչ և մարշալ վսեմափայլ Ըզզէտ էֆէնտիին պատուոյ աստիճանը (բումպէքի սանի) բարձրագոյն հրամանաւ եւս աւելցաւ ։ Ըզզէտ էֆէնտի անձին այս գթութիւնը մեզ պատճառ ըլլալը չիմացանք ։

Ընդհանուր շարաթ Կոստանդնուպօլէն գրուած էր որ՝ արքայական հրովարտակաւ . (որ 'ի 13 ամսոյս) Խարբերդի ընդհանուր կառավարիչ և Արզրումի նախորդ կուսակալ Պէրպարեան զատէ վսեմափայլ Իզզէթ փաշան Մելամէթի ընդհանուր քաղաքապետ անուանիր է, փոխանակ Սալէհ փաշային ․ որուն դեռ պաշտօն մը որոշուած չէ ։ Իսկ Խարբերդի կառավարութիւնը Մէհմէթ Խուրշիտ փաշային յանձնուեր է, որ երբեմն կառավարիչ էր երեք Սանճագներուն (Բոսնիա) ։

—Նաւ մայրաքաղաքէն կըծանուցանեն, թէ Օսմանեան փոքրանաւը այս օրերս պիտի երթայ նոր տակ հաներ է, այսինքն 5 փարանոց և 1 փարանոց, որոնք անշուշտ հասարակութեան շատ դիւրութիւն մը կուտան առևտրական տուրևառութեանց մէջ ։

Օրագրիս 92 թուով՝ Վենետիկու Մխիթարեան միաբանութենէն վերապատուելի Հ․ Պետրոս Միմաւեան իմաստուն վարդապետին բարեկեց առիթով մը խոստում տուած նշանակեցինք, այսինքն Փարիզու Մուրատեան բարեկարգ դպրոցը՝ քաղաքիս միաբանց աշակերտներն առաջ մը չափ ընդունելուն համար ։

Յիշեալ վերապատուելի Հայրը այն միջոցին քաղաքէս Կոստանդնուպօլիս մեկնելով՝ և մինչև հիմայ մայրաքաղաքն ալ 32է չափ աշակերտ ժողվելու հոգ տարեր է, ինչպէս որ անցեալ 17ին գաղղիական շոգենաւով՝ Խաչիկեան վերապատուելի Հ․ Սարգիսը նոյն աշակերտներով քաղաքս հասաւ, և տեղւոյս միաբանց աշակերտներէն 3 աշակերտ հետը առնելով նոյն օրը յիշեալ շոգենաւով շարունակեց իր ճանապարհորդութիւնը դէպ 'ի Մարսիլիա, որ անկէց Փարիզ Մուրատեան դպրոցը պիտի յանձնէ ։

Օրագրիս նախընթաց թուով խոստացանք՝ վսեմափայլ Լ․ Ա․ Պէրոֆսկի Կայսերական ներքին գործոց նախարարին ռուսէն հրատարակեալ, որ Աննայի Հայոց Արքեպիսկոպոսը Կաթողիկոսին գրեր է, քաղաքիս հիւանդաց խնամքներուն համար Աստուածային հայրապետին դպրատաւորութիւն հաւաքելուն վրայոք, որ է այս ։

Վերապատուեալ Տէր ․

Բարեխօսիդ Պատրիարք

[illegible]

Հաճելով ընդունեցէք բազմաշնորհ Տէր, զգացմանց իմոց զյարգանս և զերախտագիտութիւնս ․ որով եմ ․․․

Արժանապատուի Տէր

համար 3737

18 դեկտեմբերի 1845 ամի ։

Մերում Սրբութեան

Խոնարհ ծառայ

Լ․ Ա․ Պէրոֆսկի

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

[illegible]

ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Օրագրիս նախընթաց թուով՝ Պատշաճ կաթողիկէական եկեղեցւոյն մէջ՝ Կոստանդնուպօլսոյ Բաղդասար Արքեպիսկոպոսն Մատթէոս Էֆէնդի [illegible] բանալու տեղը, սխալմամբ Կոստանդնուպօլսոյ Բաղդասար Արքեպիսկոպոսն Էֆէնդի [illegible] բանալ է, այսինքն Մատթէոսը մոռցուեր է ։

[illegible]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

բուռն զմեծամեծաց, զայնգունեւ՝ որ առժամս 'ի վեր քոն չկայն է. և զործեալ զի ոչ ամենայն որ առ ամենայն ինչ է ձեռնհաս։ Այսու արդ սահմանին կանոնք ամենայն կարգաց այսորիկ ընկերութեան՝ անփոփոխք, յորս պարտին յաւելուլ բան պետս Հետ ըՀետև և զայլս՝ Համաձայնութեամբ ժողովոյս։

Երգ ժողովին յայս ընկերութիւն Համազգեաց երկիր այս անդամակցաց՝ անուանեալք Պարծոնք և Օժանդակք։

Պարծոնքն բոլ 'ի Հասարակաց պարտուց ընկերութեանն՝ Հատուցանելով տարեկան ...

Օժանդակոյն է գործ՝ սալ ձեռն ընկերութեան զրամովք և խորհրդովք, ըստ կանոնացն սահմանելոց յընկերութեան։

Յամի Տեառն 1846 · Մարտ 17 ։

Ի ԶՄԻՒՌՆԻԱ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԵՐԱԳԱՏՈՒՆԵԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ